

**De Iure Ac Potestate Romanorvm Pontificvm,
Imperatorvm, Regum ac Episcoporum**

Alvarez Guerrero, Alfonso

Coloniae Agrippinae, 1586

VD16 A 2069

An Astrologia sit ars prohibita, & de forte, diuinatione, sortilegijs, de ludo,
ventura, & augurijs. cap. Ix.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63477](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-63477)

& congregatio capitulorum prouincialium, & congregatio generalium capitulorum viris bonis religiosis seruat omnem religionem indem nem. Itaque capitula generalia sancte religionis sunt mumenta, & fortissima propugnacula omnium sacrarum religionum, ut ex euidentia facta omnibus notum est.

AN ASTROLOGIA SIT ARS PROHIBITA, & de sorte & diuinatione, & Sortilegijs, & de Ludo, & Ventura, & de augurijs. Cap. LX.

SUMMARIUM.

- 1 Astrologia ars an prohibita sit remissive, & nro. 2.
- 3 Liceatne astrologi imagines facere.
- 4 Virtus celestium corporum ad immutanda inferiora corpora secesserit.
- 5 Hominis voluntas sitne subiecta astrorum necessitatibus.
- 6 Astronomia apud catholicos in dissuetudinem abiit.
- 7 Sors an sit prohibita, & num. 14.
- 8 Incantatores sortilegi, tanquam Christi inimici insequentes sunt.
- 9 Diuinatione, & Prophetia, virum inter se differant.
- 10 Diuinationum genera que & quot sint, & nro. 12, 13.
- 11 Chiromantia sitne de iure prohibita.
- 12 Sors licet in se bona sit, attamen idolatria causa prohibita est.
- 13 Arilogij insuenter quisquam fuerit.
- 14 Quid incipiens opus aliquod die tali, non habebit bonum effectum, à quibus tale dictum emanauerit.
- 15 Testator hæredem instituens hoc mode: Ne in die revolutionis lumen hæres adeat hæreditatem, & si adeat, eam amittat, virum tali voluntas seruanda sit.
- 16 Sanctorum animæ non facient illicite interrogantibus.
- 17 Liceatne demonem ad aliquid faciendum interrogare.
- 18 Quando quis aliter se tueri non potest, non solum vulnerare regum etiam occidere elicit.

23 Incantatores

- 23 Incantationes, ad bonum non autem ad malum faciendum, ut ceduntur.
- 24 Reges, qui ad Christum adorandum venerunt, cur Magi appellati fuerunt.
- 25 Sortilegi proprii qui dicantur.
- 26 Sortilegiorum quot sint species.
- 27 Mulier ad credendum debilis ac facilis.
- 28 Sortilegij effectus quidnam requirat.
- 29 Vtrum diuinatio, que per demones sit, vel per astra, personam, sine per anguria & sortes licita sit, remissione.
- 30 Ludorum quisnam perniciosus sit, & quis prohibitus.
- 31 Ludus a quo inuenitus fuerit.
- 32 Confuetudo peccati nivitua non valet, neque prescribit.
- 33 Aleator similis est Republicae hosti.
- 34 Scachorum ludus an sit licitus.
- 35 Vtrum illud quod in scachorum ludo vel alio, qui consitit & experienda virtus gratia, restitutioni subiaceat, limita.
- 36 Quando dicatur quis ludere ex auaritia.
- 37 Ventura vtrumque prohibita sit, & num. 39.
- 38 Finis in omnibus rebus considerandus est.
- 40 Lucrum, ad bonum finem & cum bono ordine appetere, sicut iure prohibitum.
- 41 Sors, quoad scientiam, non est quid mali, sed quoad exercitium.
- 42 Duo de Papatu contendentes, data probationum paritate, non fortis locus sit.

Liqui † docto. vt Hostien. in summa, in t. de Sortileg. in quo casu tenet, dicunt astrologiam esse prohibitam per tex. in cap. illud, ver. neque hoc genere, xxvj. quæst. ij. & in cap. igitur, ea. cau. quæst. iij. quod verum intelligo, quantum ad hoc, vtrastra dicantur necessitate, sed quærum ad hoc, vt dicantur inclinare homines, non credere astrologiam esse prohibitam; tanquam superiora sint signa rerum, non autem causæ, per id, quod dicit glos. in cap. non licet xxvj. quæst. v. quod fuit de mente Sancti Thomæ in ij. ij. quæst. xc. Vnde dicit Archi. in cap. non obse. reis. xvj.

xxvj.q.ij. quod si quis vtiliter considerat tempora Lunæ, puta vt sibi minuat sanguinem, vel medicinam capiat. vel ligna incidat, & similia, non est peccatum: nam videmus ligna incisa in defectum lunæ corrumpi: & ideo moderni astrologi concludunt cum Ptolomeo dicente in Centis loquio, Sapiens dominabitur astris. Vnde dicit Anto. in c. j. de Sorilegijs; contra inclinationem corporum super celestium homo potest operari per rationem, cui obediunt vires lentiæ: & allegat phi. in j. ethic. & in iij. de anima, & ita procedit, quod dicit Archi. in c. si quis clericus. xxvj.q.v. volens, quod si quis consideratione astrorum v- tatur ad præcognoscendum futuros casus, vel futuros e- uentus, vel etiam ad præcognoscendum futura opera ho- minum per certitudinem; procedit hoc ex vana, & falsa opinione; tunc operatio dæmonis se immiscet, vnde erit diuinatio superstitiosa, & illicita. Si vero aliquis vtatur cō sideratione astrorum ad præcognoscendum futura, quæ ex celestibus causantur corporibus, puta siccitates, & plu- tias, & alia huiusmodi, & tunc non erit illicita diuinatio: & hoc dicit tenere sanctum Thomam. Nec obstat, si allega- retur illud philosophi, necesse est inferiora corpora à su- perioribus gubernari, quia intelligi debet, cum modera- mine inculpatae necessitatis propter libertatem arbitrij, quam habet homo à prima causa; contra quam astra, quæ sunt cause secundarie, & inferiores, operari non possunt. facit tex. in c. inferior. xxvj.distin. & c. cum inferior. de ma- io. & ideo dixit Archi. in d. c. non licet, quod corpora infer- iora reguntur ex vi corporum superiorum, diuina poten- tia hoc operante, allegat. c. nasci. & c. dominus. lxvj. di- stinct. & c. nec mirum, xxvj.q.v. Et ex hoc infertur, quod astra non influunt in animam, cum philosophus solum di- cat de corpore arg. c. nonne. de præsul. l. cum prætor. de iu- diquo expresse tenet S. Thom. in loco præallegato, cum astra sint corporea, & anima sit incorporea. Dicit enim, quod subtrahuntur causalitati cælestium corporum actus liberi arbitrij, quod est facultas voluntatis, & rationis; in- tellectus enim, siue ratio non est corpus, nec actus organi corporis, & per consequens nec voluntas, quæ est in rea-

D d d

one;

one; ut patet per philosophum in iij. de anima: nullum autem corpus potest imprimere in rem incorpoream; unde impossibile est, quod corpora cœlestia directe imprimant in intellectum, & voluntarem: esset enim ponere intellectum non differre à sensu, quod est contra Arist. in lib. de anima secundum eum: & etiam fuit de mente Archi in d. cap. igitur. vbi dicit, quod illa, quæ causantur per motus corporum cœlestium non causantur ad contingentiam liberi arbitrij. ¶ Concludo igitur astrologiam de iure non esse prohibitam, intelligendo tamen, ut supra dixi; videmus namque eam esse politam inter septem artes liberales, & ideo universali consuetudine est approbata; legiturque publice in studijs, ac etiam practicatur, & est naturalis scientia, sive qua perfectus philosophus esse non potest; immo corpora cœlestia fuerunt causa inducituræ philosophiæ; unde dicitur, quod propter admirari ipsa corpora cœperunt homines philosophari. Ratione ergo saltem consuetudinis, quæ est optima iuris interpres. I. si de interpretatione, de legib. c. cum dilectus. de consuet. & maxime tolerantiæ sedis Apostolice, quæ potest dispensare contra illa iura, quevidenter prohibere astrologiam, ut in c. propositum. de cœs. præben. Dicemus ipsam astrologiam non esse prohibitam, licet propter humani ingenij imbecillitatem non perfecte intellectam. & ita concludit Ioan. de Ana. in ca. iij. de sortileg. Et per predicta declarabitur I. nemo C. de malef. & mathe. & tex. quot. in item apud labeonem. in §. i. si quis astrologus, de iure iur. verbi, iuris consultus, differentia facit inter astrologum, & illum, qui pollicetur aliquam illicitam divinationem. dum dicit, si quis astrologus, vel qui aliquam illicitam divinationem pollicetur, consultus &c. Et sic de mente iuris consulti est, quod astrologia non sit illicita, quod tamen intellige, ut supra declarauit. ¶ Ad uertendum tamen est, ne astrologi faciant imagines, quæ astronomicas vocant; nam illicite sunt, & opera demonum effectum habent; Cuius rei signum est, quare necesse est eis inscribi quosdam characteres, qui naturaliter nihil operantur. Vnde sunt ibi tacita pæca cum demonibus; in imaginibus vero nigromanticis sunt expressæ invocations de

monum, secundum Sanctū Thomam, quem refert, & sequitur Archidiaconus in dicto capit. igitur, circa finem. Et quod dixi de astrologia, idem dico de chiromantia; est enim scientia naturalis, nam linea palmæ manus, quæ sunt cause dictæ scientiæ, generantur simul cum homine. Aristotel. eam approbat, tanquam veram scientiam, ut patet in primo de animalibus, ubi dicit; Pars interior manus vola dicitur, carnoſa est, & in ſcissuris vite indicimus diſtincta longioris, licet vite ſingulis, aut binis ductis per totam breuiores binis, quæ non longitudinem totam dēſignent. & idem in primo problematum, problemate xli x. dicit; propter quid quicunque ſectionem, que eſt per manum, habent per totum, longeui; aut qui inarticulatam, breuioris vite ſunt; ſicut a quoſa, & cetera. Et intellige, dictas lineas eſſe ſigna, non autem cauſas eorum, quæ intuitu diſtae ſcientiæ prænuntiantur eſſe futura. Et ſic dico talia neceſſariō non eſſe euentura; Deus enim in omnibus futuris liberam habet potestateim, tanquam dominus dominantium; & ſatuum eſſet aſſerere contrarium. Vnde dicit Philo. in iij. Perierme. quod de futuris contingentiis nō eſt determinata veritas & ideo male loquuntur astronomi; & chiromantiци dicentes, quod in fallanter erit, ſed debet dicere aſtra, & ſigna manus multū ſunt ad hoc inclinata. Et videbis diſputationes do- diſimi Pici Mirandulani aduersus astrologos, ubi multa vīlia inuenies. Et ex ſupradictis notabis, † quod virtus celeſtium corporum ad immutanda corpora inferiora ſe extendit; dicit enim Sanctus Auguſtinus de ciuitate Dei; non uſquequam absurdē dici potest ad ſolum corporum diſtentias afflatus quoſdam ſydereos peruenire; & ideo ſi aliquis inditijs aſtrorum utatur ad prænoscendum corporales effectus, puta tempeſtatem, & ſereneſtatem aeris, ſanitatem, vel infirmitatem corporis, vel libertatem, & ſterilitatem frugum, & ſimilia, quæ ex corporalibus, & naturalibus cauſis dependent, nullum videtur eſſe peccatum. Nam omnes homines circa tales effectus aliqua obſeruatione utūr corporum celeſtiū, ſicut agricolaſ ſeminant, & metunt certo tempore; quod obſer-

Ddd' 2

uatur

uatur secundum motum Solis. Nautæ nauigationem
 tant in plenilunio, vel etiam in lunæ defectu. Medicina
 & gritudines certos dies obseruant, qui determinant se-
 cundum cursum Solis, & Lunæ: vnde non est inconven-
 ens secundum alias occultiores stellarum obser-
 vationes circa corporales effectus vii astrorum iudicio. His
 autem omnino teneri oportet, quod voluntas hominum
 est subiecta necessitatibus astrorum, alioqui periret libera-
 triu; quo sublatu no*n* deputatur homini neq; bona opera
 ad meritum, neque mala ad culpam: & ideo certissimum
 nendum est cuilibet Christiano, quod ea, quæ ex voluntate
 hominis dependent, qualia sunt omnia humana opera,
 non ex necessitate astris subduntur. Et ideo dicitur Hiero-
 remi. x. A signis cœli nolite metuere, que gentes timere.
 Sed diabolus, ut omnes pertrahat in errorem immisceret
 operationibus eorum, qui iudicis astrorum intendunt.
 Ideo August. dicit. ij. super Gen. ad literam; fatidum, quod
 doq; ab astrologis vera in instantu quodam occultissimo dicitur;
 quem nescientes humanæ mentes patiuntur; quod can-
 ad decipiendos homines fit, spirituum immundorum &
 seductorum operatio est; quibus quædam vera de tem-
 paribus rebus nosce permittitur. Et ideo August. dicitur
 de doctrina Christia. quod tales astrorum obseruationes
 referenda sunt ad quædam pacta cum dæmonibus habita-
 est autem omnino Christiano vitandum pactum, vel soci-
 etas cum dæmonibus secundum illud Aposto. j. Cor. x.
 Nolo vos fieri socios dæmoniorum. Et ideo pro certo te-
 nendum est, graue peccatum esse circa ea, quæ à voluntate
 hominis dependent iudicis astrorum vii. Ita sanctus
 Thom. ad fratrem Reginaldum fratrem charissimum suu-
 t. Et notabis, quod astronomia, seu etiam astrologia apud
 catholicos in desuetudinem abiit; quia dum propria cun-
 cilitate his nimis erant intenti, minus vacabant his, quæ
 saluti animarum erant accommodata. ca. fors. xxvij. q.
 ij. & Christus dixit discipulis: Non est vestrum nolle
 tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua pot-
 estate.

Nunc aliqua de sorte, & diuinatione dicamus. Capiens
 doptu;

do primum modum, t. dico sortem esse prohibitam, vnde
in hoc casu nihil aliud est sortes, quam divinatio; & malefi-
cium a sanctis patribus sub pena anathematis damnata,
vtric. sortes. xxvj. q. v. & ideo nec credenda, nec exercen-
da est, vt in c. sortes. vbi litera dicit: Sortes, quibus cun-
cta vos vestris discriminandis prouinciis, quas patres dam-
nauerunt, nihil aliud, quam divinationes, & maleficia esse
decoramus; quamobrem volumus illas omnino damnari,
& inter Christianos vltra nolumus nominari: & ne exer-
centur anathematis interdicto prohibemus. ³ Et incanta-
tores sortilegos velut Christi inimicos insequi oportet, vt
in ea peruenit. xxvj. quæst. v. & contra idolorum cultores,
vel acuspices, atque sortilegos custodia pastoralis inui-
giles. cap. contra, vicesima sexta, quæst. v. & ab eccle-
sia leparentur augurijs, & incantationibus deseruientes,
vtric. augurijs ea. q. & cau. & sortilegam, & magicam ar-
tem Episcopi omnibus modis eliminare studeant, vt in c.
Epis. op. xxvj. q. v. Et quæ magorum præstigijs sunt, nō
vera, sed fantasmatæ esse probantur, vtric. fin. ea. q. & cau.
& videbis docto. & in titu. de sort. legijs. & videbis Holli.
in sum eo. titu. & videbis sanctum Thomam in tract. suo
de sortibus, & in c. v. dicit, vtrum sortibus liceat vti: vbi
multa optima inuenies brevibus verbis. ⁹ Et est differentia
inter divinationem, & prophetiam: nam divinatio pro-
prie in malo, prophetia vero in bono accipitur. Vnde Hie-
ronymus super illum locum Miche. prophe. vbi dicitur;
Iudices misericordibus iudicabunt, sacerdotes eius munere
repondebunt, & prophetæ eius in pecunia divinabunt,
&c. ita inquit: Nunquam divinatio in bonam partem acci-
pitur; videbantur quidem esse prophetæ, sed quia pecuni-
am accipiebant, prophetia eorum facta est divinatio. &
transumptius est tex. in. c. nunquam j. q. j. facit. c. indices.
ta. cau. & q. vnde Christus in euang. Matt. tales pseudo-
prophetas, id est malos prophetas appellavit. ¹⁰ Et genus
divinationis fertur a Persis suis allatum, secundum Au-
gustin. in libr. de natura dæmonum, de quo in prin. xxvj.
iiiij. in quo ponit multis modis divinationis, inter
quos adducens Varronem dicit, t. quatuor esse genera

Ddd 3 divi-

diuinationum, terram, aquam, aerem, & ignem. Hinc geomantiam, hydromantiam, euromantiam, pyromantiam dictam autumant. Geomantia enim dicitur diuinatione per terram: g̃os gr̃e, latine terra, & manu id est diuinatione dicitur. Hydromantia, id est diuinatione per aquam ab hydros gr̃e, latine aqua; & manu & cetera. Euromantia, id est diuinatione per aerem, euros gr̃e, latine aer dicitur, & cetera. Pyromantia id est diuinatione per ignem, pyr gr̃e, latine ignis dicitur, & cetera. Vnde geomantici dicuntur diuinatores per terram; quod hodie non seruatur; sed illud quod olim habebat in terra signando, hodie fit in charta cum calamo, & utrāmento punctando. Similiter hydromantia apud nos est in usu; est enim hydromantia in aquarum inspectiōne umbras d̃emonum euocare, & imaginarias ludificatiōes eorum videre, ibique ab eis aliqua audire, vbi adhibito sanguine etiam inferos perhibentur suscitare & eam exercentes dicuntur hydromantici. ita ad lūram dicitur in cap. nec mirum. vice s̃ima sexta, quād. Aliæ vero duæ diuinationes apud nos non sunt in usu.

12 † Quintum est genus diuinationis, quod à iure non permittitur, & fit per rotam pythagoream, quam alias memini me vidisse, de qua iutelligitur tex. not. in. dist. cap. don obseruetis. xxvj. q. viij. Et hic Pythagoras secundum Anchi. ibi, fuit ille, qui per sonitum aquarum, & malleorum fabriliū cantum, & sonum, hoc est, musicam adiunxit, & eam exercentes dicuntur incantatores, qui secundum Augusti. verbis superstitionis artem peragunt. i. per quādam doctrinā hominum falsam, seu superstitionem, ex quibusdam signis conjecturando in multis cōmitiūtū & hēc alibi appellatur necromantia, & eam exercentes dicuntur necromantici; quorum precationibus videntur suscitati mortui diuinare, & ad interrogata respondere. Necros enim gr̃e, latine mortuus, & manū diuina-

tio nuncupatur; ad quos fuscitandum cadaveris sanguis
 adiicitur; nam amare sanguinem dæmones dicuntur; ideo
 que quotiescumque necromantia sit, crux aqua misce-
 tur; & colore sanguinis facilius prouocantur. ita dicit
 idem Augusti. in libr. de cui. Dei, transumptue in. dictio
 cep. nec mirum, post princ. ¶ Quas quidem fortes ac om-
 nes alias, de quibus in. dict. cap. igitur, I dico de iure esse
 prohibit. Et ex prædictis iuribus argumentando à suf-
 ficienti partium enumeratione, quod argumentum te-
 net. l. patre furioso. f. de his, qui sunt sui, vel alieni. iuris.
 & in. s. actionum. insti. de actio; ¶ Infertur, chiromani-
 tam, quæ est diuinatio per manum, à cheir græce, latine
 manus, & mantia diuinatio, non esse de iure prohibitam;
 de qua aliquid dicam in fine huins dubij. Et de huiusmo-
 disorte, id est diuinatione prohibita intelligatur illud
 Hieremij. iiiij. Sapientes sunt, vt faciant mala. & Esaiæ. v.
 Vel, qui sapientes estis in oculis vestris. & Job. xxiiij. Ipsa
 rebelles sunt lumini, nescierunt vias eius. & Esaiæ. xlj. An-
 nuntiate, quæ ventura sunt in futurum. & scimus, quia
 dicitur, & Hier. x. Stultus factus est omnis homo à scien-
 tia sua, confusus est artifex in sculptili suo, vanas sunt ope-
 ra eorum, & risu digna, & in tempore visitationis fuæ
 peribunt. & illud Catonis. Quid Deus intendat, noli
 perquirere sorte. Et prohibitionis huius sortis triplex
 ratio reddi potest. Prima ratio est, quia tales diuinare
 volentes illud, quod est solius Dei, scilicet præscire fu-
 tura, attribuere sibi conantur, vt in. s. j. xxvj. q. v. & hoc so-
 bat verbum diuinare, id est facere illud, quod proprium
 Dei est. & ideo ausus temerarius dici potest, propter quæ
 angelus de celo cecidit, & Adam de paradi lo expulsus
 fuit; immo Papa in sibi reseruatis non vult aliquæ se ingere-
 re, vt in. cap. quod translationem. de offi. deleg. Vnde dæ-
 mones, qui ratione creationis, ingenijque perspicacita-
 tione sunt nobiliores, præcice scire futura neque-
 uit, hinc causatiue possint, vt est rex. not. iuncta glossa, quæ
 hoc not. declarat in. cap. sciendum. xxvj. quæst. iiiij. de quo
 rex, cum glossa, sequentes eam mentionem faciunt, scriben-
 tes in. c. nouit, de iudi. Secunda ratio est, quia dum propria-
 tate

Ddd 4 curio-

curiositate his sunt intenti, minus vacant his, quæ profligate animarum sunt accommodata, dicit rex. not. in d. his ita responderetur. Tertia est ratio, quia sepe in hunc modi sortilegijs consuluntur dæmones, & sic committunt idolatria; & per cōsequens quis cadit in hæresim, accusatus, & sane de hæreſi. libr. vj. & in gloss. quæ loquuntur de funestis precibus emissis ad dæmonem pro eius auxilio; de quo per Old. cōf. ccix. Et Ray. in summa, de for-

¹⁶ leg. ait; dicendum, † Quod fors licet sit bona in se, tamen est prohibita propter idolatria; & hoc casu verificatur gloss. in ca. est iniusta. xxij. quæst. iiiij. quæ dicit, quod idolatria puniri potest pena mortis, sed dū Ray. dicit quod fors est bona in se, hoc non potest procedere in casu nostro, in quo, vt dixi supra in prin. Sors nihil aliud est, quam diuinatio, & maleficium; quamvis alio respectu sors in se sit bona, vt dicam in sequentibus dubijs. Et quod emittentes huiusmodi preces ad dæmonem dicuntur malefici, ob facinorum magnitudinem, dicit rex. not. in l. nemo. C. de malefici, & mathema. Iterum dicuntur arioli, vtribi, eo quod circa aras idolorum nefarias preces emittunt. dicit rex. in d. cap. igitur. in prin. & de istis habetur Deuterom. xvij. ca. Non inueniatur in te, qui ariolos sciscitetur, nec phytones consular. Dixit tamen Ange. in l. nullus. C. de malefici. † quod ariolus fuit primus in terra Aegypti inuentor incantationis, & diuinationis. Itē quod fuit inuentor ariologij, & abeo dictum est. & sequitur Ioan. de Anat. inc. j. de sortileg. in vj. col. & dicunt ibi docto. quod Aegypti dicuntur quasi tenebroſi; & est Aegyptus mater idololatria.

¹⁷ † Vnde Aegypti inueniuntur, quod incipiēs opus die tak non haberet bonum exitum: quod reprobatis fides Christiana, xxvj. quæst. viij. in. cap. non obseruetis. vbi litera dicitur. Non obserueis dies, qui dicuntur Aegyptiaci, aut Kalendas Ianuarij, in quibus cantilenæ quadam, & commissiones, & ad inuicem dona donantur, quasi in principio anni boni fati augurio, aut aliquos menses, aut tempora, aut dies, & annos, aut lunas solisque cursum; quia quas has, & qualcunque diuinationes, aut fata, aut auguria observat, aut attendit, aut consentit obseruantibus inuicem

& sine causa, magis ad sui damnationem, quam ad salutem tendit, siue qui per quosdam numeros literarum, & lunæ, & per Pythagoricam necromantiam ægrotantium vitam, vel mortem, vel prospera, vel aduersa futura inquirunt, siue qui attendunt somnia scripta, & falso Danielis nomine intitulata; & sortes, quæ dicuntur sanctorum Apostolorum, & auguria avium, aut aliqua pro domo facienda, aut propter coniugia copulanda, aut in collectiōnibus herbarum carmina dicunt, aut pyctaciolas pro quauis infirmitate scriptas super homines, & animalia ponunt preter symbolum, & orationem dominicam; aut magicis falsitatibus in grandinarijs tempestatibus credunt. Qui autem talibus credunt, aut ad eorum domum eunt, aut suis domibus introducunt, & interrogant, sciant se fidem Christianam, & baptizatum prævaricasse, & ut paganum, & vt apostolam, id est, retro abeuntem, & Dei inimicum, iam Dei grauiter in æternum incurrisse, nisi ecclesiastica pœnitentia emendatus Deo recōsilietur: dicent enim Apostolus, siue manducatis, siue bibitis, siue aliquid aliud faciatis in nomine domini nostri Iesu Christi facite, in quo vivimus, mouemur, & sumus, et ibi Archi. Quare Imperator in l. creationem. C. de iur. delibe. reprobavit illam superstitionem solemnitatem antiquorum volentium hæreditatem adiri non posse certis diebus, qui dicuntur cretici; de quibus per glos. ibi. & Bal. dicit, quod illa lex ostēdit, quod antiqui erant multum bestiales, & nimium colebant dies. Vnde idem Bal. in l. i. in iiiij. col. C. de his, quæ pen. nom. dicit, t' quod si testator mandat hæredi, quod non audeat hæreditatem in die revolutionis lunæ, alias priuateum hæreditate, quod talis voluntas tanquam superstitionis servari non debet per d. l. creationem. Et ideo male faciunt principes nolentes peregrinari, nisi ascendant equum die, & hora eis ab astrologo statuta; & ita transit Ioan. de Anna, in dict. cap. j. Sed ad id, quod dixit Ange. de aurilogio, dicas, quod non bene loquitur; nam non dicitur aurilogium, sed horologium, quasi horarum logium, id est, horarum lectio; seu prima computatio. & hæc est vera ethymologia ipsius verbi. Et de hac sorte loquitur gloss. not.

Ddd 5 in

in c. constituimus. iiij. q. v. quæ dicit, quod malefici sunt
li, qui faciunt, ne viri possint cognoscere uxores suas, vel
qui volunt scire futura, & dicit, quod hoc est crimen pu-
blicum. Sed quod non sit prohibitum interrogare demo-
nem ad aliquid scientium, probatur; Omnis Christiatio-
nista est instructio. ca. exemplum. xij. q. j. c. significativa
electio. Sed Christus interrogavit dæmonem, quod ibi
nomen est? Ut habetur Matth. v. c. Ergo idem videtur esse
concessum homini: Nam si hoc malum esset, Christus no-
interrogasset, cum Christus nunquam commisit aliquid
illicitum, ut habetur in epistola Petri. j. c. ij. Qui peccatum
non fecit. &c.

20. † Secundo sanctorum animæ non fuent illicite inter-
rogantibus, sed Sauli Regi interroganti de euentu futuri
belli a muliere habente spiritum phrytonis apparuit Samu-
el; & ei futurum euentum prædictit, ut habetur. Regum.
xxvij. c. & ibi Nicolaus de Lira dicit post multas opinio-
nes, quod anima Samuelis virtute diuina, & eius dispen-
satione apparuit ad annuntiandum Sauli diuinam senten-
tiam. Itud etiam dictum videtur concordare cum eo,
quod habetur in libro Numerorum. cap. xxij. dicitur ibi,
quod Balaam magus, & ariolus quater quæsivit respon-
sum dæmonis, bis in domo sua, & bis cum Balac. Et ut
secundum omnes docto. catholicos dæmon virtute diu-
na fuit prohibitus dare sibi responsum, & angelus bonus
dedit ei responsum suæ voluntati contrarium. Dicerat
quis, Ergo diuinatio, quæ fit per interrogacionem a da-
mone, non est illicita. Quibus potest responderis, & quo
ad primum dico, quod Christus imperatius interrogavit
dæmonem eum coercendo, ut manifestaret nomen suum
alijs, quia non est dicendum, quod Christus ignoraret eis
nomen, cum ipse sciret omnia. c. nouit. de iudi. c. nouit. de
appell. ergo, &c. Quoad secundum respondeo, quod poti-
us facit pro vobis, quam contra; nam voluntate Dei prie-
tus Samuelis apparuit Regi Sauli ad ostendendum, Dæmo-
nolle dare fidem dæmonis de futuris; ne decipient homi-
nes, cum sit eorum inimicus, & pater mendacij, ut Chris-
tus attestatur in euangelio; & ideo voluit Deus, quod

spiritus bonus Samuelis, qui non mentitur, responderet Sauli Regi: quare, &c. Et sit vera conclusio, † quod non licet interrogare dæmonem ad aliquid faciendum; & hoc approbat sanctus Tho. quamuis aliter respōdeat motiuis supra positis .ij. ij. quæst. xc. artic. iiiij. & ibi per eum. dicitamen Archi. in. dæmo. cap. fortis, quod si quis vtatur somniis ad præcognoscendum futura, secundum quod somnia procedunt ex diuina reuelatione, ut somnum Pharaonis; vel ex naturali causa, cum abundans humus re frigido somniet, quod sit in aqua; vel ex causa extrinseca, ut ex aere, vel impressione cœlesti; vel quantum se potest virtus talis cause extenderet, non erit illicita talis diuinatio.

Si autem huiusmodi diuinatio causaretur ex reuelatione dæmonum, cum quibus pacta habentur expressa, quia ad hoc inuocantur; vel tacita, quia huiusmodi diuinatio extenditur, ad quod non potest se extendere; erit diuinatio illicita, & superstitionis; & ita dicit tenere S. Thomam de Aquino. ij. ij. quæst. xc. arti. vij. An autem licitum sit, vii incantatione ad bonum finem, puta ratione publicæ utilitatis, ut fructus à grandine non deuastentur; & videatur dicendum, quod sic; Nam secundum Phi. iiij. Physic. & in iiij. metaph. in quaunque re finis attendi debet; sed in hac re finis est bonus propter utilitatē publicam, quæ bonus est, iuxta not. per gloss. & docto. in. c. bona. de postulat. p. & in ca. scias. xvij. q. j. & in l. utilitas. C. de primi. lib. xij. ergo, &c.

Secundo cessante causa debet cessare effectus, I. adigere quamuis de iure patrona. c. cum cessante. de appell. Sed causa, propter quam incantatio dæmonum est prohibita, est propter pacta obsequalia cum eis per incantatores inita per supradicta; sed in casu nostro cessant obsequia, inquit eis magna iniuria eos fugando, & remouendo ab ipsorum opere incepto; ergo, &c.

† Tertio licitum est cuilibet ob tutelam rerum suarū resistere non solum vulnerando, sed etiā occidendo, quādo aliter defendi non posset, ut in l. vt vim. & ibi per doctor. maxime Bar. & Bal. ff. de iusti. & iur. & in l. j. per eosdem maxime

Bal.

Bal. in repet. C. vnde vi. Patrimonium est secunda vita. glof. est sing. in. Ladiuocati. & ibi Bal. C. de aduoc. diuer. iudi. Si ergo est licitum hoc casu occidere hominem factum id imaginem, & similitudinem Dei, vt habetur Gen. i. in print. de quo in. ca. hæc imago. xxxiiij. quæst. v. quanto magis debet licere incantando expellere dæmonem, Dei inimicum, ac huinanæ naturæ, venientem non solum contra priuatam, sed etiam contra publicam vritatem. facit quod dicit philosophus in vj. topi. & auth. multo magis. C. de Epist. & cleri. c. cum in cunctis. de elec. c. per venerabilis qui fil. sint legi.

Sed in contrarium facit, quia non est faciendum malum, vi. inde sequatur bonum. c. non est putanda. j. quæst. j. & idem. glof. in vers. compensatio, in cap. j. per illum tex. xiiij. distinet dicit, quod in malis non est admittenda compensatio. plus dicit ibi glof. ij. circa fin. quod pro alterius filius non solum temporali, sed etiam aeterna, non licet alio peccare venialiter: ergo pro bono, & vtilitate publica conseruanda non erit licitum ut in incantatione diabolica, cum non solum sit peccatum mortale, imo sapis hærem per supradicta. Et per hæc potest responderi argumentis supra positis, vel specialibus: ad primum respondetur, quod finis non debet attendi, quando ad eum peruenitur per modum a iure reprobatum: sed in casu nostro modus a iure reprobatur. vt supra ostensum fuit, ergo, &c.

Ad secundum respondetur, quod in hoc casu non cessat causa, nec sit iniuria dæmonibus, cum eos fugando per prohibitam incantationem quis peccet, & per consequentia eis res grata, cum mediantibus peccatis querunt hominum animas superlucrari.

Ad tertium respondetur confitendo maiorem, quod a iure permitta, & per consequens quis non peccat. l. Gracchus. C. de adult. gloss. in cap. felicis, in versi. percussit. de pœni. lib. vj. Sed minor conclusio est falsa, quia a iure reprobatur, vt supra conclusi; ergo, &c. Ego tamen dicere in hoc esse distinguendum. Aut loquimur in foro temporali, & sic quantum ad pœnam temporalem, est licitum ut in incantatione ad bonum finem, ita dicit Bar. per illum

illum tex. in I. eorum. C. de malefi. & mathe. & est de mente Bal. i. bi; & ita intelligitur, quod dixit Jacobus But. in I. nullus. C. de malefi. † Quod incantationes non debent²³ fieri ad malum, sed ad bonum sic: alias contra faciens concremabitur; & ita sumant totum illum titulum. Et editi in Angel. post Odof. quod magni Barones, & domini incident in laqueum illius legis, quia nolunt equitari, nisi certis horis secundum consilium illorum incantatorum, & diuinatorum. Aut loquimur in foro conscientie, & sic quod ad poenam spiritualem; & tunc aut loquimur de incantatione, quae fit dæmonum inuocatione, & auxilio; & nullo modo est permitta secundum Bar. in d. I. eorum, dicentem, se ita intelligere dictum beati Thomæ, nec allegat vbi; forte voluit allegare. iij. jj. quæst. xcv. artic. iiiij. Et ita poterit intelligi quod dixit Sal. in d. I. eorum, secundum quod de iure canonico non licet facere malum ad finem boni; vt resert Ioan. de Ana. in. c. ad liberandum. circa. iiiij. col. de Iudæ. Item poterit verificari hoc casu, quod dixit Bal. in d. I. nullus. Et isti diuinatores, & incantatores sunt communione hominum priuati; & per hoc possunt excommunicari. Aut loquimur de incantatione, quæ fit virtute diuina, hoc est, mediante verbis diuinis, puta euangelicis, vel psalmorum; & hæc non est prohibita secundum Ang. in. d. I. eorum. nam tunc cessat ratio prohibitionis, de qua supra. Et hæc distinctio fuit de mente. Io. de Ana. in. c. ad liberandum. & per eam declaratur id, quod dicitur in. cap. j. de sortileg. in vj. col. Et hæc ars diuinatoria dicitur ars magica, non solum prohibita de iure canonico, vt in iuribus p̄ealleg. sed etiam de iure ciuili. C. ac Digestorum I. nemo. I. nullus. & I. s. excepta. C. de malefi. & in. I. ceteræ. s. i. & ibi. in libris reprobata lectionis magicis forte, vel his similibus, & c. ff. famil. ercif. Item prohibita est de lege Mosaiaca, & sic de iure diuino, vt habetur Exodi. xxij. cap. dum dicit; Maleficos non patieris viuere. de quo in c. reos sanguinis. §. i. xxij. quæst. v. vnde magi olim dicebantur stellarum interpretes, qui diuinabant, cum quis nascebat, & orientales appellantur Magi, quia in arte magica præualuerunt, secundum Archi. in cap. nec mirum. in princ.

²⁴ princ. xxvj, q. v. † Et ideo illi tres Reges orientales, qui venerunt ad adorandum Christum, appellati sunt Magi. Alii magi appellati sunt philosophi Chaldeorum secundi Archi. in. 6. sed è contra. xxxvij. dist.

Et vide sanctum Thom. in secunda secùd. q. xcij. Vbi dicit de speciebus superstitionis. Et primo de superstitione indebiti cultus veri Dei. Secundo de superstitione idolatrie. Tertio de superstitione divinationum. Quarto de sua superstitione observationū. & in q. xcij. dicit de idolatria. & in q. xcij. tractat de superstitione divinatio; secundo, utrum sit species superstitionis; Tertio, de speciebus divinationis; Quarto, de divinatione, quæ sit per dæmones; Quinto, de divinatione, quæ sit per astra; Sexto, de divinatione, quæ sit per somnia; Septimo, de divinatione, quæ sit per auguria; Octavo, de divinatione, quæ sit per sortes. Vbi videois late de his omnibus.

²⁵ † Et sortilegi propriæ hi sunt, qui sub nomine sicut regionis per quædam, quas sanctorum, seu Apostolorum, cant sortes, divinationis scientiam profitentur; aut quærundam scripturarum inspectione futura promittunt. Tex. not. in. c. sortilegi. xxvj. quæst. i. ex quo textu nobis, quod illi sortilegi, & incantatores sub falso quodam, & & cito religionis nomine, sanctorum, vel Apostolorum, conficiunt sortilegia: & hinc est, quod illi incantatores, & maxime mulieres, in suis sortilegijs, & incantationibus, vulgariter dicitur, sapienter iubent per maleficium, aut infirmū, Ave maria, vel Pater noster, aut alias similes orationes ad deuotionem alicuius sancti Apostoli, vel martyris, ut sub illorum sanctorum Apostolorum, vel martyrum deuotione, ac præsidio opus, quod conficiunt videatur ministrari; nihilominus omnia illa sunt falsa, & fida, & non ad veram deuotionem, seu intercessionem illius sancti Apostoli, vel martyris dicuntur, seu votantur, sed sub illa falsa religionis demonstratione omnino per prædicta arte, & præsidio dæmonis conficiunt, & sub illius deuotione votant. † Sortilegiorum diversæ sunt species, principaliores vero, & magistralis sunt tres, diu-

natiua, amatoria, & venefica: & de hoc videbis tractatum
Pauli Grillandi in volumen tractatum, vol. v. fol. clij
vbi multa utilia; & etiam multa extra propositum, quæ
nullo iure comprobantur, inuenies. Et de sortilegijs vi-
debis doctor, in tit. de sortileg. & videbis Hosti, in sum-
ma eod. ii. Sed isti sortilegi, diuinatores, & maledici,
huius diabolicae religionis professi, dicuntur hostes hu-
manæ salutis, & humani generis inimici. I. & si excepta-
& l. s. C. de malef. & math. vbi etiam videbis Azo, in
sua summa. Et incantatores, qui censendi sint, & Arjoli
qui sunt, qui aruspices, qui augures, & qui phytomistæ,
astrologi quidicantur, qui genethliaci, qui salitores, &
necromantici, videbis in dicto tract. Pauli Grillandi in
quæst. ij. Sed raceant sortilegi, quia licet possint fieri
sortilegia amatoria, & venefica, & in corpore, & extra
corpus, amor non vere oritur ex maleficijs amatoriajs,
qua sunt ad amorem prouocandum, quia omnes sunt
nugæ, & dæmonis fallaciæ, quæ nunquam fortiuntur
effectum. Stante liberi arbitrij potestate mirum quid es-
set, quod mulier casta, & honesta violenter traheretur ad
peccandum. Et ideo dixerunt quidam magni theologi,
quod si quis maleficiatus, aut maleficiata reperitur, qui
deuenerit ad effectus, ad quos tèdūt maleficia prædicta, id
profecto non prouenit virtute & potentia maleficij, vel
sortilegij rationibus prædictis, propter liberi arbitrij po-
testatem, sed deuenerit virtute diabolicae tentationis; qui
dæmon, & credentium animas facilius decipiat, ita quod
firmiter credant, quod illa sortilegia faciant miracula, &
vera sint eorum opera, ipse met adeo vchemetier, & solli-
cite infestat mulierem ipsam temptationibus, & persuasi-
bus die noctuque, quod nunquam sinit ipsum, vel ipsam
aliquo momento quiescere, nec in somnijs, nec in vigilijs;
adeo quod multotiens accedente maximo opere, & mini-
strio extrinseco sortilegiorum, qui extrinsecus cooperat
& literis amatoriajs, & precibus, pollicitationibusque ver-
balibus, fragilis sexus sàpè illaqueatur, & cadit in pecca-
tum: & hoc non prouenit virtute, & potentia sortilegijs,
sed dæmonis temptationibus, & opera hominis extrinsecus
operans.

operantis, ut dixi, qui infestantur mulierem ipsam, non
quam venatores feram, aut aucupatores auem. Unde ac
cesserit, quod post aliquod bellum reddat se victam in no-

27 nibus hostis. ¶ Et cedat propter suam debilem naturam
& imbecilles vires, quas habet ad resistendum diabolum, non
mo ita facilis est, & credula, ut quae noua sunt, tam bona
quam mala, libenter appetat, ut notatur Gene. iiiij. & Colos.
rus. de verb. signific. Nec dici potest hoc violenter sensu
sponte, quia mulier ipsa sponte incipit incaescere in no-
rem illius viri, & voluntarie illum desiderat, & hoc ex
ex natura sua & voluntate, non violentia sortilegiorum
& hæc est facilior via ad slectendum pudicos animos, &
libidinem, quam alia. & maxime si quando hoc ceterum
fit, mituntur nuncij, epistolæ amatoriae, & similia ad mu-
lierem: his, vel similibus modis videntur facilis slectio, qui
vi ipsius maleficij.

28 ¶ Effectus enim istius sortilegij requirit puram, & libe-
ram voluntatem, quia nemo amat inuitus: & licet illi vul-
gares fateri soleant se inuitos amare, & propter poultum
assumptum compelli ad amandum, hoc est falsum in omnibus,
volumus intelligere de necessitate præcisa, ut compelle-
tur homo ratione, & voluntate: quia hoc non permittit
Deus, ne tollatur liberi arbitrij potestas, quam habet homo. Si tu dices, compellitur homo per iunctionibus da-
monis, tunc dico, quod non compellitur in ratione, sed in
concupiscentia carnis, quia fragilis est; & nisi fortiter, &
deliberate resistat, vel fugiat, incidit in laqueum, trahit
quæ magorum præstigijs sunt, non vera, sed fantastica
esse probantur. in. c. nec mitum xxvij. q. v.

Si autem quilibet opponit & dicit, quomodo, vel quan-
do eueniunt aliqua, quæ illi diuini predicunt futura, ut
quomodo possunt ex grise præbere medelam, aut lassim
mittere ex gritudinem, si aliquid propriæ virtutis, ac por-
tatis non habeant; hoc a nobis recipiat responsum; qui
ideo quisque non debet eis credere, quia aliquando eu-
niunt, quæ prædicunt, aut sanare videntur languidos, au-
lædere sanos, quia hoc permisso Dei fit, ut ipsi, qui hoc eu-
niunt, vel videntur, probentur, & appareant quæ fide sint, &
de nouo.

deuotione erga Deū; sicut in Deuteronomio legitur Moy-
ses ex verbo Dei populo Dei præcepisse ita dicens; Si sur-
rexit in medio tui propheta, aut qui somnium dicat se
vidisse; & prædixerit signum, atque portentum; & euene-
rit, quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur
Deos alienos, quos ignoramus, & seruiamus eis, non au-
dias verba prophetæ, aut somniatoris; quia tentat vos do-
minus Deus vester, ut palam fiat, vtrū diligatis, an non; in
toto corde & in tota anima vestra dominū Deū vestrū se-
quimini, ipsum timere, mādata eitis custodite, & audite vo-
cem illius, ipsi seruietis, & ipsi adhæribitis, &c. Vbi sane in
telliȝ voluit, etiā illa, quæ à diuinatibus nō secundū Deū
dicunt, si acciderint, quæ dicunt, non sint sic accipienda,
vt fiant, quæ præcipiuntur ab eis, nec colantur, quæ col-
tura beis, nec præter suam potestatem Deus ostendit esse,
quod contingunt ista, sed quasi quæreretur, cur ea permit-
tat, causam tentationis exposuit, ad cognoscendam vtique
corum dilectionem, vtrū eam habeant erga Deum suum,
cognoscendum vero ab ipsis potius, quam ab illo, qui sit
omnia antequām fiant. † Et videbis sanctum Tho. in se-
cunda secūdæ quæst. xcv. de diuinationibus. & ibi tractat,
vtrum diuinatio sit peccatum. & vtrum diuinatio, quæ sit
per dæmones, sit licita. & vtrum diuinationes, quæ fiunt
per auguria, sint licitæ. & vtrum diuinatio, quæ sit per for-
tes, sit licita, & in q. xcviij. tractat de superstitionibus obser-
vatiarum. & vtrum vti obseruantij ad præcognoscendum
aliqua futura, fortunia, vel infortunia, sit licitum, ibi vide-
bis. & in q. xcij. tractat de speciebus superstitionis. & in q.
xcij. tractat de idolatria.

.g. De Ludis.

EST ludus quædam alleuiatio laboris, ut in e. conti-
netur, de homi. Soci. in consi. xvij. Ludus † quis ^{go}
sit permisus, & quis prohibitus, vide tex. & docto.
in. l. si gratuitam. ff. de prescrip. ver. g. fin. & in. l. j. C. de spe-
cialibus lib. xj. & in. c. cum decorem, de vit. & honest. cle-
rie. & in authent. alearum vltis. de relig. & sumpt. fun. & C.
calcato. & docto. in. c. clericis, de vita, & honestate clericis
corum.

corum. Et dic, quod regulariter est prohibitus ludus azardi, quam alearum, etiam cum taxilis iuslīs, vindicta authen. alearum usus, & in authen. interdictum. C. de pīc. & cleri. & Oldra. in consil. lxxvij. Sed ex usum ludus non est prohibitus. Salicet. in d. authen. alearum usus. vide Iacobum Butrigarium in l. j. C. de nautico re, & c. & de omni verbo oculo reddenda est ratio, enim ludos appellat, ex quibus crimina non oritur, pœmio digestorū. s. illud, facit quod dixit Balind. C. quis in frau. patroni, quod vincens ex ludo prohibeatur acquisuisse ex maleficio. & vide Archidiana. s. distinc. Sed si luditur coniuvium, hoc casu ludus non est prohibitus secundum gloss. in d. c. j. xxxv. distinc. & ibi doto, quia d. gloss. in materia ludi est magistris modo non ludatur excessiva quantitas, pro quo facit authen. alearum usus. & dicere in quantitatem excessiva considerata conditione personarum. † Et ludo fuit uentus a diabolo, vt in cap. præterea. li. distinc. & contud. nec obstat, si diceretur hanc consuetudinem ludo in toto orbe esse prescriptam: ab eo tempore, cuius extat memoria in contrarium. c. super quibusdam. s. præterea. de verborum signific. l. hoc iure. s. ductus aqua aqua quoti. & xxiua. & in l. j. s. fi. de aqua plu. arcem. & l. si arbiter. de proba. & Archi. in cap. generali. de clado

32 do consuetudo esset nutritiua peccati, per gloss. s. agrem in c. denique, iiii. distinc. dicentem, Consuetudo cusat a pena temporali, non autem a pena gehenni, si Romanorum. xix. distinc. facit gloss. in c. quanto de consuetud. quia potius dicitur corruptela, quam consuetudo. Et huius ludi conditio est adeo ignominiosa, & vngarabilis, quod cum Chilon Athenensis philosophus, ex septem sapientibus, misitus esset Corinthum iuspede societatis causa, & ibi duces, & seniores populi ludos alea compensisser, adeo illud abhorruit, vt statim inchoato negotio illinc discederet, inquit: Nolle se Spartanorum

quorum virtus per orbem clarescebat, hac infamia maculare, ne diceretur cum aleatoribus societatem contraxisse; unde dixit Odofre. in l.j. ff. de aleatoribus, † quod a 33 lector est velut hostis reipublicæ, & Philosophus in iiiij. ethic. affirmat, lusores esse deterioris conditionis quam latrones.

† Deludo autem scachorum licet non sit species sortis, 34 laicus licitus est, dummodo non excedant in ludendo vnum aureum, etiam si sint diuites, ut in dict. authen. aleatum usus. Et hoc est verum in toto die, quia tunc liceret propter rationem positam in dict. authen. ita Ang. in tractatu maleficiorum. & fallit, nisi esset tempus referuatum deuotioni, & penitentiae, quia tunc ludentes peccarent mortaliter secundum Richardum in senten. distin&. viij. artic. v. quest. viij. fallit etiam, nisi avaritia luderent, vel interuerterit blasphemia. Et ludendo maximā quantitateum presumitur quis ludere ex avaritia secundum Cardin. in d. cap. clerici. de vita, & honest. eteri. & hoc extenditur ad omnes ludos sui natura permisso. Itaque si luditur causa cupiditatis ad pecuniam, cuiusdam est, sicut peccatum mortale. & videbis Cardin. Sancti Sixti. in cap. Episcopus. xxxv. distin&. vbi multa de ludo, & sanctus Thom. dicit in secunda secundæ quest. xxxij. ad septimum. Circa illa vero, quæ per aetas acquiruntur, videbuntur esse aliquid illibatus tenetur ad restitutionem. Aliquid autem videtur esse illicitu ex iure ciuili, qd prohibet vniuersaliter tale lucrum, his, qui rem suam alienare non possunt, sicut sunt minores & furiosi; & cum quis trahat alium ex cupiditate lucrandi ad ludum, & ille, qui fraudulenter lucratur ab eo, in his causis tenetur ad restitutionem. Aliquid autem videtur esse illibatus ex iure ciuili, qd prohibet vniuersaliter tale lucrum, qui traxerit eum ad ludendum. Et clericus publice aleator ipso facto priuatur a promotione, sed a beneficio, nisi precedat monitio. † Et illud, qd vinci- 35] ut in ludo scachorum, vel in ludo, qui consilicet, & sit gratia vicius experientæ, non subiaceat restitutioni; nisi quis prius aliter ludat, causa spoliandi proximum. ita Panor. in d.

36 c. clerici. de vita, & hon. cle. & ibi vide doct. ¹ Item quod vocatur quis ludere ex avaritia, quando principale fundamentum ad ludendum est lucrum: itaque herodus in se non sit malus, tamen ludere ex avaritia, & causa lucri, est peccatum¹ graue, & turpe: ita dicitur Caietanus in secunda secundæ. in Commentariis ccxvij. artic. iij. & ibi dicit, etiam turpe lucrum appellatur quod ludo acquiritur. & in dict. quæst. videtur bis in Thom. & in quæst. xxxij. & ibi etiam dicit C. ac. Quæst. abusus ludi ad avaritiam frēno eget, & Regum est honestus compescere; ideo leges prohibent ludos sortitionis quoniam ipsis maxime homines abutuntur: id avaritiam & licet honesta ioca interdum suavia sint, tamen honesta abhorrent regula; quoniam in scripturis facta reperimus ea, quemadmodum usurpare possumus. ² At Thom. in dict. quæst. artic. iij. & Augu. sinus dicitur penitente loquens; cohibeat se a ludis sec. illi, qui per etiam vult consequi remissionis gratiam. dicitur enim Hieremia. xv. Non sede in concilio ludentium. & Thom. iij. dicitur; Nunquam enim ludentibus misericordia.

§. De Ventura.

37 **A** greedior ultimum modum sortis, t' prout est in cultura à vulgarium more, & hanc dicere non est prohibitum; nam fors casu nihil aliud est, quod res in humana dubietate, diuinam iudicant voluntatem ita dixit tex. in cap. non est aliquid mali. xxvi. quæst. viii. Augusti. super psalmo: In manibus tuis sortes mersitudinis sanctum. Thom. in secunda secundæ quæst. xv. artic. fin. Et ita intelligitur, quod dixit Ambros. super Lact. relatū per ipsum Thom. vbi supra. Qui sorte eligantur, mano iudicio non comprehenditur, & cætera. Videntur esse ratione essentiæ hæc fors non est prohibita, cum à diuinitate leg. not. ex illo tex. quod mittere sortem non est ratione finis. ³ Item non est prohibita ratione finis, t' qui in omnibus rebus considerandus est, secundum phil. iij. physica.

In iij. metaph. qui dicit, quod est perfectio cuiuslibet rei. & ideo Bal. C. de sum. trin. & c. fi. cath. dicit, quod secundum physicam regulam; cuius finis est bonus; ipsum quoq; bonum est. facit ca. merito. xv. quæst. j. Sed finis Ventura est lucrum, quod in se non est prohibitum; nam diuitiae non sunt malæ in se, nec eas appetere peccatum est, quando ad bonum finem appetuntur, & cum bono ordine, secundum Bald. in ca. nam concupiscentiam. de constat. & fuit sententia Boetij de philosophica consolatione. c. ix. facit glos. not. in c. clericus. xij. q. j. & quod dicit Abb. in c. super eo. H. in. ij. col. de testi. & glos. in c. militare. xxij. q. j. quæ dicit, quod licitum est augere diuitias. Sunt enim diuitiae de genere bonorum, secundum Philo, in primo ethic. mēnitis sanctus Thom. secunda secundæ, q. clj. arti. ij. Sunt etiam ad perfectionem nobilitatis. tex. est not. vbi Jacob. de Butr. & Bald. in l. nobiliores. C. de comer. & merca. facit quod dicit Abb. in c. constitutus, in ij. col. de appell. & interest reipublicæ habere ciues diuites, ac nobiles. facit ad hoc glos. not. in. c. j. & est glos. tertia. xxj. q. j. iunctis his quoq; ponit Bartol. in. l. j. C. de digni. lib. x. j. Et quod diuitiae non obstat, si quis eis bene vtatur, voluit Hieronym. in epist. incipiente; Vereor, & c. in princ. & phil. in primo Poli. dūmodo quis in eis non ponat felicitatem, secundum Egid. dereg. princip. c. vij. & refert Alberi. de Rosa. in dictio- nario suo. in verf. diuitiae. Et ita poterit intelligi illud psalmi- stæ: diuitiae si affluunt, nolite cor apponere. † Item quod 39 hac fors non sit prohibita, probatur; nam rationes prohibitoriae sortis, prout est diuinitio, non militant in hac sorte; vnde Beda in c. non exemplo. ea. cau. & quæst. quod ori- ginaliter est super actus Apostolorum; concludit hac fors tem impellente necessitate concessam esse in star Aposto- lorum, qui effusis ad Deum precibus hoc modo consule- bant: quicquid dixerit Hosti. in tit. de fortileg. in summa. & in. c. non exemplo. legitur: Non exemplo Matthiæ, vel quod Ionas propheta sorte deprehensus sit, indiferenter sortibus est credendum; cum priuilegia singulorum, ut Hieronymus ait, communem legem omnino facere non possint; si qui tamen necessitate aliqua compulsi Deum

Ecc 3 putant

putant sortibus, exemplo Apostolorum consulendum. videat huiusmodi ipsos Apostolos non nisi collecto fine cœtu, & precibus ad Deum fatis, egisse. Et ideo conches qd' in casu, quo quis indigeret pecunia, nec aliter habet posset, vel vellet vendere rem suam, nec aliter posset, independendo rem suam sub sorte, ut in praesentia sit hic. Nihil talis sors non est prohibita; est enim hoc casu quendam teriecta venditio; dummodo talis non colligat independentiam quantitatem pecuniae, quam res ipsa valeat; & celsioris alia fraus; alias ratione fraudis esset obligatus in conscientia ad restituendum illud plus, quod colligitur id, quod dixit gloss. in vers. vt plus. in c. hoc ius portu x. q. iij. & Bal. in. cap. cum causam. de testib. Archid. in de sors. Et idem credo, vbi nulla esset necessitas, sed solam tione spe lucri ponetur pecunia sub sorte; nam fraude co 40 sante non putarem hanc sortem esse publicam. & cum petere lucrum a bonum finem, & cum bono ordine, vt supra dixi, non sit a iure improbatum, precibus rem primo ad Deum emissis. d. ca. non exemplo, infra hoc casu Deus tentari videtur, vt dicit sanctus Thomas in eo supra allegato, adduces illam authoritatem Ambrosii de qua memini in princ. huius questionis; nam cum tentatio nentia ibi non videtur probari. Vnde dicere Deum tentare quando absque causa licita, securus si cum licita, vt est in su nostro, vt probauit, sors emitteretur. facit illud Mambri in euangelio, Non tentabis dominum Deum tuum; Iesu proprius non potest dici Deus tentari, cum omnia fieri praesentia, tanquam cordi iusscrutatori. c. erubet cœl. xxii. distincte. c. nouit, de iudi. cap. omnipotens Deus. iij. q. iij. p. quod dixit Christus diabolo, more humano loquutus fuit. Nam antequam tentaretur, hoc euenterum non ignorabat; fuit namque diuinum mysterium. Vnde dominus in c. f. de sortileg. dicit, quod emittere hanc sortem, est quoddam tentare Deum; quasi voluerit dicere, quod non est proprium tentare. Et haec sors dicitur confutacione, per more Apostolorum Deus consulitur, quid obtinere debet, vt d. c. non exemplo. Et quamvis prohibetur in electionibus ecclesiasticis, vt in c. f. de sorti. & teneri sanctu Thos.

id supra. & Host in d. versic. penult. data est namq; in eis
 iure specialis forma, de qua in c. quia proper. de electio.
 tamen in electionibus secularibus h. c. fors militat, maxi-
 m' hic Neapol: nam Elec'ti eliguntur per brevia. Nec ob-
 stat, si allegaretur glo. in s. interdicimus. in auth. de sanct.
 Episc. dicens, quod quis non debet se committere viribus
 fortunae: & ideo propter hoc, iudicium esse prohibitum.
 quod etia voluit glo. in authen. interdicimus. C. de Episc.
 & cleric. nam non recte loquitur. quia fortuna, & fors co-
 vertuntur. d. c. fors. qua fors non est mala, vt dixi; nec lu-
 dus ex natura sua, ratione fortunæ, sed ratione accidentiū
 est prohibitus, vt latius probau. Et ideo de hac forte veri-
 ficabitur, quod dixit Angelus in l. sed cum ambo. per il-
 lum tex. de iudi. quod fors est licita; vnde dicit, quod quā-
 vis torus tit. de fortilegij ea prohibeat, intelligi debet, quod
 prohibeat scientiam fortis, non autem ipsam sortem, quia
 fors nihil mali est. allega. dict. c. fors. Sed contra hoc tenet
 Hosti. in sum. de fortileg. in s. j. in fin. dicens, † Quod fors 41
 non est quid mali, quo ad scientiam, sed quo ad exercitiū.
 quod verū intelligo, habito respectu ad sortē, prout est di-
 uinatio, vt declarau. sup. in s. quālito. non autem habito
 respectu ad sortē, prout est, qd iuxta vulgates dicitur Ven-
 tura, de qua in hoc quā sito; quia eius exercitiū non prohi-
 botur per prædicta. Et qd dixit Ange. in d. l. sed cum ambo,
 procedit in iudicijs, quando est dubium iuris secundum Io.
 Andri. in c. licet causam reprobatur; nisi veniat in præjudici-
 um tertij. l. huiusmodi s. fin. de leg. j. Et ideo si duo simul
 temel impenetrant canoniciatu, nec appetet in impenetracione
 quis fuerit prior, non est locus sorti; quia agitur de præju-
 dicio canonorum. ita dicit Angel. in d. l. sed cum ambo,
 ad declarationem gloss. in. c. si duobus. de rescrip. libr. vj.
 de qua gloss. idem Ang. meminit in l. fin. C. comm. de leg.
 quæ gloss. est super versic. concurrent. facit gloss. penult. in
 simi. in c. quoniam Abbas. de offic. deleg. & gloss. in s. fin
 autem. in simi. de factis. cut. Sed quando est dubium fieri, fors
 non est licita. gloss. est in versic. prohibebit in l. j. C. vti
 possid. quam pro sing. in. dict. l. huiusmodi. in s. fin. allega-
 tur lmo. Sed do. Anton. in. cap. fin. de fortileg. in fin. dicit i-

Ecc 4

dem

dem esse etiam, quando est dubium fieri. alleg. gloss. m. p. licet causam, de proba, in gloss. bene tamen, in verbo, m. si constat: quod dicit placere Hosti, ut ipse dom. Amo. dicit in dict. ca. licet ad quem in hoc me remitto, Ethicorum dicitur diuisoria secundum Archid. in dicto cap. sort. 1 sanctum Thom. vbi supra. Item dico etiam standum sort. in extrajudicialibus, ut dixi, in electionibus. Item in c. 2 quem ponit Bald. in §. nos itaque, in proce. Digellorum. 3 Confuetudo est dominorum, quod primogenitus succedit in dominatione: Modo nati sunt duo, nec apparent in ordine; dicit, quod ambo succedunt: vel forte robustus, 4 quia presumuntur celerius exiisse de carcere materni vix. arg. l. si fuerit. §. fin. de rebus dub. Sed posito, quod ambo succedant, si queritur quis primo debeat nominari in 5 eorum rescripto, dicit Bald. sorte dirimendum, per lib. c. quod, & qui, quar. pars deb. lib. x. facit ad predicta tex. in §. 6 optionis. & ibi gloss. in versic. sorte. insti. de leg. Plus co- 7 fuluit do. Cardin. in consi. cl. ¶ quod si duo contendunt de papatu, data paritate probationum locus est sorti; 8 dixit de hoc conserri. Idem tenet Petrus de Monte, odi. 9 Episcopus Brixensis in tract. de potestate Pape in. xxi. col. alleg. Cardin. in c. licet, de elect. Ex quo sequitur, quod 10 in beneficialibus locus est sorti, quamvis moderniores c. capitulum. circa fin. in versic. sed an sorti. alleg. in con- 11 trarium do. Cardin. in dicto. cap. licet causam, dicentes 12 in beneficialibus non esse locum sorti; per not. in. cap. 13 qui, de eo qui mitt. in pos. libr. vj. & ratio est secundum 14 eos, ne detur vitiosus ingressus. Item notabis ultimo, quod 15 sorti non intelligitur prohibita, nisi in casibus a iure ex- 16 pressis. text. est iuncta gloss. in princ. in. c. fin. de sortileg. & 17 hoc expresse tenet Abb. in ij. not. dicens, quod in electioni- 18 nibus ecclesiasticis non est sorte procedendum, secundum 19 electionibus laicorum: quia in illis vsus sortis non regi- 20 sur prohibitus, ex quo tantum se subiiciunt fortuna, & in ballotas, & brevia, quod dicit esse notandum.